

NAKÖPIIRISSÄ — I SYN FÄLTET

KOTIMAISEN KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA GRANSKNING AV INHEMSK LITTERATUR

VÄINÖ LUOMA: *Valtion virkamiesten järjestäytyminen Suomessa*, Turku 1962, (Väitöskirja) Virkamiesliiton julkaisuja n:o 8, I ja II osa, 468 sivua.

Otsikossa mainittu tutkimus on koko laajuudessaan uraa uurtava sikäli, että tietävästi asianomaista kysymystä eli virkamiesten järjestäytymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä ei ole missään käsitelty tätä ennen puheenaolevan laajuudessa ja tasoisessa tutkimuksessa.

Tutkimus koskee ajanjaksoa 1860—1959 ja jakaantuu tavallaan kahteen osaan, vaikkakin molemmat vasta yhdessä muodostavat sen kokonaisuuden, joksi ne on tarkoitettu. Ensimmäisen osan alussa suoritetaan tutkimustehtävän määrittely. Tällöin todetaan tutkimuksen tavoitteena olevan vastata kysymyksiin miksi ja miten virkamiehet ovat järjestäytyneet. Tutkija ilmoittaa tutkimuksen olevan selittävän ja kuvailevan, jossa selostetaan »erään sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti avainasemassa olevan työmarkkinaryhmän organisointumisprosessia ajassa ja tämän prosessin rakenteellisia tuloksia tietyn ajankohdin».

Kuten alussa jo todettiin, tutkimus koskee monimutkaisten yhteiskunnallisten ja poliittisten tekijäin yhteisvaikutusten synnyttämää ja jatkuvasti kehittämää organisointumisprosessia sen eri puolilta valotettuna. Tutkimuskohde, vaikkapa pääosiltaan vain deskriptiivisesti käsiteltynäkin, on ollut sikäli vaikea suoritettavaksi, että monien tärkeiden yksityiskohtien osalta ei ole kovin runsaasti käytettävissä ainakaan objektiivista ja yhtenäistä perusmateriaalia. Tästä seikasta johtuvana voitane myös selittää ne harvat tutkimuksen yksityiskohdat, joissa tekijän johtopäätökset eivät näytä käyvän kaikilta osin yksiin kaikkien kokonaiskuvaan vaikuttavien osatekijäin kanssa.

Johdanto-osassa todetaan, että vaikka työntekijäin ja nimenomaan työläisten eri puolilla maailmaa tapahtunut etujärjestäytyminen on antanut aiheen laajaan kuvailevaan ja selittäväänkin kirjallisuuteen, niin harvat tutkijat ovat yrittäneet luoda organisointumisen yleistä teoriaa joko ehdottamalla operationaalisia käsitekehyyksiä tai systemaattisesti erittelemällä järjestöjen synnyn ja kasvun tekijöitä sekä niiden keskinäis- ja yhteisvaikutusta. Tutkimuksessa on lukuisten taloudellisten ja yhteiskunnallisten tekijäin, niiden osien sekä myös laajempien kokonaisuuksien puitteissa kyetty hyvinkin sattuvasti erittelemään synnyn ja kasvun eri tekijät. Tutkimuksen operationaaliset käsitekehyykset muodostavat sen sijaan tutkimuksen heikoimman renkaan, joskaan niillä itse tutkimukseen kokonaisuudessaan ei ole kovinkaan suurta merkitystä. Erityisesti kiinnittää huomiota järjestöpopulaatioita analysoitaessa suoritettu jako eri asteisiin järjestöihin. Tämä jako käsittää paitsi varsinaisen virkamiesjärjestäytymisen, myös ne järjestöt, joihin virkamiehet ovat tukeutuneet. Kolmijakoa yleisliitot, keskusliitot ja huippujärjestöt tekijä ei eritele kaikilta osin riittävän tarkoin. Tästä syystä johtuen tutkimuksessa jaetut ryhmät

eivät muodostukaan sisäisesti homogeenisiksi. Jako näyttääkin perustuvan eräiltä osin tutkijan henkilökohtaisiin arviointeihin, joiden subjektiivisuus paljastuu tarkemmin vasta toisen osan aivan viime riveiltä.

Organisaatioryhmittelyssään tekijä poikkeaa siitä puhtaasti hallinnollis-organisatorisesta kaavasta, jota deskriptiiviseen kuvaukseen perustuva tutkimus olisi edellyttänyt. Ehkä riittävän yksityiskohtaisen ja objektiivisen perusmateriaalin puuttuessa tekijä näyttää tehneen juuri huippujärjestöihin jaossa ja sen pohjalta suorittamisissaan tukeutumisarvioinneissa johtopäätöksiä, jotka suorastaan edellyttäisivät näiden järjestöjen paitsi perusrakenteen, myös järjestöjen kokonaisvaltaisten tarkoituksperien muuttamista. Kuvailuva tutkimus ei välttämättä edellytä tällaisten johtopäätösten tekoa siitäkään huolimatta, että sosiaalisessa tutkimuksessa subjektiivisen arvostuksen puutteita, kuten tekijä toteaa, ei läheskään aina voida välttää. Organisaatioryhmittely sinänsä jää koko tutkimukseen nähden irralliseksi ja tuskin on edes tarpeellinen sen kannalta.

Tutkimuksen mielenkiintoisimmat ja samalla myös aikaisemmin vähemmän tunnettuja tosiseikkoja esille tuovat osat löytyvät niistä syy-yhteyksien selvittämistä, jotka käyvät ilmi mm. virkamiesliikkeen kehitystekijöitä koskevista osista.

Varsin yleinen käsitys on ollut, että intressijärjestäytymisen uranuurtajat olisivat maassamme löydettävissä työntekijäin järjestörintamalta. Tutkimuksesta kuitenkin selviää, että varsinaiset virkamiehet ja nimenomaan heihin kuuluvat akateemisammattilliset ryhmät ovat ensimmäisten järjestöjen perustajina katsottava virkamiesliikkeen aloittajiksi. »Jos kaikilla työmarkkinoilla tapahtunutta organisoitumista katsotaan laajemmasta näkökulmasta yleisenä painostusryhmittymisenä taloudellisten ja niihin läheisesti liittyvien yhteiskunnallisten etujen ajamista varten, niin työläisten ay-liike ei ole ollut ajallisesti eikä muutenkaan mikään virkamiesliikkeen edelläkävijä meidän maassamme, kuten se on ollut useassa tapauksessa muualla. Kun lääkärit keskustelivat ja tekivät anomuksia palkoistaan 1860-luvulla järjestönsä puitteissa, ei suomalaisessa yhteiskunnassa silloin vielä näkynyt suuntaa antavia esimerkkejä työläisten ammatillisesta organisoitumisesta. Kun rautatievirkamiehet muovasivat v. 1887 yhdistyksensä — sääntömalli lainattiin Ruotsista — koko maan käsittäväksi rakenteeltaan liittomuotoiseksi etujärjestöksi, syntyi tällainen vasta muutamia vuosia myöhemmin työläisten sektorilla (Suomen Kirjaltajain Liitto v. 1894). Itse asiassa varsinainen läpimurto sekä virkamiesliikkeessä että työläisten ammatillisessa järjestäytymisessä tapahtui jokseenkin samanaikaisesti, ts. heti v:n 1905 suurlakon jälkeen.» Yhteiskunnallisten tapahtumain ja syy-yhteyksien selvittelyssä näille kehitystekijöille ei ole tähän saakka oivallettu antaa riittävää merkitystä.

Tutkimus käsittää ajan autonomiasta aina viime vuosiin saakka. Vaikka näiltä ajoilta on kirjoitettu jo useitakin yhteiskunnallisia tutkimuksia, ei niissä ennen puheenaolevaa tutkimusta ole juuri kohdistettu huomiota virkamiesten järjestäytymisen syihin ja osuuteen kehityksessä. Tällaisen tiedon varassa olisi ehkä ollut mahdollisuuksia välttää monia viime kuukausienkin onnettomia tapahtumia työmarkkinoilla.

Tutkimukseen sisältyy paljon mielenkiintoisia yksityiskohtia, joiden selvittäminen ei ole vailla merkitystä nykypäivienkään yhteiskunnallisen kehityksemme eri tekijöitä analysoitaessa ja niiden vaikutuksia arvioitaessa. Lyhyen kirjoituksen puitteissa mainittakoon vain työmarkkinajärjestövaltaisen yhteiskuntamme taloudellisen-sosiaalisen kehityksen kannalta tärkeinä osatekijöinä esimerkiksi tutkimuksessa varsin tarkkaan ja monipuolisesti selvitetty kolme kehystekijää, nimittäin virkamiesten taloudelliseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen liittyvä tyytymättömyys, virkamiesten järjestettävyyden ja valtiotyöntekijän suhtautuminen järjestäytymiseen. Näihin liittyvien tekijäin vaikutusta on, että virkamiehet ovat olleet jo varsin kauan lähes 90 prosenttisesti järjestäytyneitä. Samanlaisiin lukuihin ei ole läheskään päästy työntekijäin ja toimihenkilöiden osalta.

Edellä mainittujen sekä toisen osan varsinaista organisoitumista koskevien tutkimusten valossa saavat monet virkamiesten järjestäytymiseen läheisesti liittyvät tai niistä heijastuvat sosiaaliset tapahtumat huomattavasti entistä laaja-alaisemman ja syvemmän selityksensä. Nimessä suoritetusta rajaamisesta huolimatta tutkimus antaa varsin hyvän lähikuvan »virkamiesliikkeen» ohella myös muista työmarkkinakoostumista sekä monista eri suunnille vaikuttaneista tekijöistä, joilla on ollut merkitystä suomalaisen yhteiskunnan kehitykselle.

Tutkijaotteen puuttumisen vuoksi vallitsee vieläkin ristiriitaa yleisen käsityksen ja todellisuuden välillä yhteiskuntamme kannalta erittäin keskeiseksi muodostuneesta järjestökentästä sekä sen eri osien virtuaalisesta ja todellisesta merkityksestä. Siinäkin suhteessa Luoman tutkimus tuo tervetullutta ja mielenkiintoista lisävalaistusta.